

dr Krzysztof Czubocho

PWSZ w Jarosławiu

dr Małgorzata Paszkowska

WSiZ w Rzeszowie

<https://dx.doi.org/10.65748/fiqf-2009-0024>

ROLA EUROPEJSKIEGO BANKU CENTRALNEGO W INTEGRACJI WALUTOWEJ KRAJÓW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

WPROWADZENIE

System instytucjonalny Unii Europejskiej tworzą przewidziane prawem pierwotnym (czyli w traktatach) instytucje/organy tej ponadnarodowej organizacji. W ramach systemu instytucjonalnego UE należy wyróżnić instytucje główne i pomocnicze. Do głównych instytucji Unii Europejskiej należą:

- Rada Europejska jako organ polityczno-decyzyjny,
- Rada Unii Europejskiej jako podstawowy organ prawodawczy,
- Parlament Europejski jako organ posiadający kompetencje prawodawcze, budżetowe i kontrolne,
- Komisja Europejska jako organ zarządzająco-wykonawczy,
- Europejski Trybunał Sprawiedliwości jako główny organ sędziowski,
- Europejski Trybunał Obrachunkowy jako organ kontroli finansowej¹.
- Natomiast do głównych organów pomocniczych należą:
 - Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny jako organ opiniodawczy,
 - Komitet Regionów jako organ doradczy.

Ponadto w systemie instytucjonalnym należy wyróżnić z uwagi na przedmiot działalności odrębną grupę instytucji, tj. organy finansowe-banki, które *de facto* należy uznać za organy o charakterze pomocniczym. Do powyższej grupy organów finansowych należy zaliczyć przede wszystkim Europejski Bank Inwestycyjny i Europejski Bank Centralny. Europejski Bank Inwestycyjny funkcjonuje od 1 stycznia 1958 r. Jest jedną z podstawowych instytucji finansowych Unii Europejskiej, której członkami są wszystkie kraje członkowskie.² Jego zadaniem jest przyczynianie się do zrównoważonego rozwoju na rzecz wspierania wspólnego rynku. Przede wszystkim winien on wspierać rozwój regionów zacofanych, także z poza terytorium Unii Europejskiej.

Europejski Bank Centralny (EBC) jest instytucją finansową Unii Europejskiej o charakterze pomocniczym. Funkcjonuje od 1998 r., a powstał na mocy Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE)³. Powstanie EBC wiąże się z tworzeniem Unii Ekonomicznej i Monetarnej, a w szczególności z przejściem do jej trzeciego etapu od 1 stycznia 1999 r. (Unii Gospodarczej i Walutowej – UGW)⁴. EBC zastąpił Europejski Instytut Monetarny. Funkcjonuje na podstawie TWE

¹ Szerzej skład i zadania najważniejszych instytucji Unii Europejskiej np. M. Ahlt, M. Szpunar, *Prawo europejskie*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 8-20; E. Dynia, *Integracja europejska*, LexisNexis, Warszawa 2006, s. 10-131; M. Herdegen, *Prawo europejskie*, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 83-115; M. Kenig-Witkowska, A. Łazowski, R. Ostrihansky, *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, C.H. Beck Warszawa 2007, s. 93-158, Z. Pietraś, *Prawo wspólnotowe i integracja europejska*, Wyd. UMCS, Lublin 2005, s. 268-396.

² Szerzej EBI: M. Paszkowska, K. Czubocho, *Europejski Bank Inwestycyjny w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej*, „e-Finanse” 2007, nr 4.

³ Por. art. 105.-109. TWE.

⁴ H.M. Kaufmann, *Economic and Monetary Union (EMU): Toward a Single Currency*, [w:] *Encyclopedia of the European Union*, red. D. Dinan, Lynne Rienner Publishers, Boulder – London 2000, s. 147-152; M. Ahlt, M. Szpunar, *op.cit.*, s. 20; *Słownik Unii Europejskiej*, red. W. Głuch, Wyd. EUROPA, Wrocław 2003, s. 58.

oraz swojego statutu stanowiącego załącznik do powołanego traktatu. Europejski Bank Centralny jest wyspecjalizowaną instytucją finansową UE z siedzibą we Frankfurcie nad Menem, zajmującą się wspólną polityką pieniężną. Pełni następujące podstawowe funkcje: zarządzająca, emisyjna, prawotwórcza, opiniodawcza, karna⁵.

Literatura naukowa dotycząca systemu instytucjonalnego UE zajmuje się w niewielkim stopniu EBC oraz ściśle z nim powiązaniem Europejskim Systemem Banków Centralnych (ESBC). ESBC składa się z EBC oraz narodowych banków centralnych działających zgodnie z instrukcjami i wytycznymi EBC (główne organy decyzyjne EBC kierują działaniami ESBC). Przyjmuje się, że główne kierunki rozwoju Unii Europejskiej są wyznaczane przez Radę Europejską, Radę Ministrów oraz Komisję Europejską, które są jednocześnie najbardziej medialnymi instytucjami wspólnotowymi. EBC pozostaje jedną z tych nielicznych instytucji UE, o których wiedza nie jest zbyt powszechna. W tym kontekście rodzi się pytanie dotyczące rzeczywistego znaczenia EBC/ESBC. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie roli EBC w integracji walutowej państw członkowskich UE z uwzględnieniem roli Banku w urzeczywistnianiu UGW.

GENEZA I STATUS PRAWNY EBC

Utworzenie EBC było konsekwencją dążenia do coraz ściślejszej integracji państw członkowskich UE w dziedzinie gospodarczej. Trzeci etap realizacji UGW miał polegać na wprowadzeniu wspólnej waluty – euro. Zasady wspólnej polityki walutowej określał Traktat z Maastricht. Na mocy traktatu miało dojść do utworzenia EBC i ESBC, a w załączniku do traktatu zawarto statut obydwu instytucji. Zasady działania EBC i ESBC przygotował Europejski Instytut Walutowy, który od 1 czerwca 1998 r. został zastąpiony przez EBC. Nowe struktury w praktyce rozpoczęły działalność od 1 stycznia 1999 r., tzn. od chwili rozpoczęcia urzeczywistniania trzeciego etapu UGW. Powyższa data jest także datą początku funkcjonowania euro, jednak dopiero od 1 stycznia 2002 r. zaczęły cyrkulować banknoty i monety euro, a 1 lipca 2002 r. zakończył się legalny status banknotów i monet narodowych. W okresie przejściowym w obiegu znajdowały się waluty narodowe i euro. Należy dodać, że plany wprowadzenia euro wiązały się z dużą niepewnością dotyczącą możliwości spełnienia kryteriów uczestnictwa w strefie euro. Początkowo większość państw miała poważne problemy ze spełnieniem tych kryteriów. Ostatecznie całe przedsięwzięcie zakończyło się powodzeniem⁶.

EBC został utworzony zgodnie z wzorcami funkcjonowania Bundesbanku, a jego siedzibą jest Frankfurt nad Menem. EBC ma osobowość prawną, a ESBC jej nie posiada. EBC ma swój kapitał (5 mld euro), na który składają się udziały banków centralnych. Odpowiadają one wielkości gospodarek poszczególnych państw. Ma to istotne znaczenie w przypadku podejmowania decyzji na mocy art. 28., 29., 30., 32., 33. i 51. statutu EBC. W tych przypadkach głosy są wazone proporcjonalnie do udziałów. Wymagana jest kwalifikowana większość głosów (2/3 subskrybowanego kapitału i co najmniej połowa akcjonariuszy)⁷. Funkcja prezesa EBC ma doniosłe znaczenie, zwiększając wpływy państwa członkowskiego, z którego się on wywodzi. Na tym tle doszło do konfliktu pomiędzy Francją i Niemcami. Francja uważała, że skoro siedziba EBC znajduje się w Niemczech, to funkcja prezesa podczas pierwszej kadencji należy się Francuzowi. W rezultacie ustalono, że pierwsza kadencja zostanie podzielona pomiędzy Niemca W. Duisenberga i Francuza J.C. Tricheta (W. Duisenberg ustąpił w połowie kadencji)⁸.

Podstawowe regulacje dotyczące EBC zostały zawarte w art. 105.-113. TWE. Na mocy TWE EBC jest instytucją prawnie niezależną od innych instytucji wspólnotowych, jednak w praktyce EBC współpracuje z Radą, Komisją i Parlamentem. Na posiedzeniach Rady Naczelnej EBC oraz

⁵ Por. Z. Doliwa-Klepacki, *Integracja europejska. Łącznie z uczestnictwem Polski w UE i Konstytucją dla Europy*, Wyd. Temida 2, Białystok-Ostrowiec Świętokrzyski 2005, s. 197-198.

⁶ D. Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, Lynne Rienner Publishers, Colorado 2005, s. 491-506.

⁷ B. Bernaś, *Finanse Unii Europejskiej*, Wyd. AE, Wrocław 2004, s. 79-81.

⁸ J. McCormick, *The European Union. Politics and Policies*, Westview Press, Boulder 2008, s. 208-210; <http://en.wikipedia.org/wiki/European-Central-Bank> z 15 września 2009 r.

Rady Ogólnej mogą brać udział bez prawa głosu przewodniczący Rady UE i członkowie Komisji. Niezależność EBC/ESBC ma cztery wymiary:

- instytucjonalny – instytucje Wspólnoty i rządy państw członkowskich są zobowiązane do poszanowania niezależności EBC, tzn. do niewywierania wpływu na najważniejsze organy decyzyjne EBC lub narodowych banków centralnych (art. 108. TWE),
- personalny – wybór członków zarządu odbywa się zgodnie ze ściśle określonymi zasadami spośród niezależnych specjalistów,
- funkcjonalny – ściśle określone narzędzia służą realizacji celów polityki EBC/ESBC,
- finansowy – EBC/ESBC posiada niezbędne środki do realizacji wyznaczonych zadań⁹.

Bank stara się także nie ulegać krytyce swojej polityki ze strony polityków uważających, że jest ona szkodliwa gospodarczo dla danego państwa. Na forum unijnym ustalił się zwyczaj wstrzymywania się od krytyki poczynań EBC. Złamanie tego zwyczaju przez ministra któregoś z rządów państw członkowskich jest negatywnie oceniane i może nawet skutkować dymisją ministra. Pracownicy EBC w zasadzie nie są dobierani według przynależności państwowej, ale na podstawie swoich kwalifikacji. W rezultacie są uważani za profesjonalistów. Chcąc utrzymać swoją reputację, władze EBC muszą się wystrzegać ulegania wpływom zewnętrznym, szczególnie ze strony rządów własnych państw¹⁰. W ostatnim czasie prezydent Francji, N. Sarkozy twierdzi, że celem Banku powinien być wzrost gospodarczy i tworzenie miejsc pracy. W ten sposób sugeruje on zmianę polityki pieniężnej Banku.

Kontrola działalności EBC/ESBC polega na obowiązku przedkładania sprawozdania z działalności, które jest oceniane przez Parlament, Komisję i Radę. Europejski Trybunał Sprawiedliwości kontroluje zgodność z prawem aktów prawnych wydawanych przez EBC. Ponadto, niezależni rewidenci kontrolują księgi i rachunki¹¹.

STRUKTURA WEWNĘTRZNA I KOMPETENCJE EBC

Główne organy decyzyjne EBC to Rada Zarządzająca, Zarząd i Rada Ogólna. Rada Zarządzająca składa się z członków zarządu EBC oraz prezesów narodowych banków centralnych państw należących do strefy euro. Rada Zarządzająca jest najwyższym organem decyzyjnym EBC i zbiera się 10 razy rocznie. Kworum wynosi 2/3 członków, a uchwały zapadają zazwyczaj większością głosów. W sprawach dotyczących rezerw walutowych, kapitału i przeznaczenia zysków EBC wymagana jest kwalifikowana większość głosów. Prawo głosu mają tylko prezesi narodowych banków centralnych i obowiązuje system głosowania ważonego. Liczy się udział danego państwa w kapitale zakładowym EBC. Zarząd składa się z prezesa (J.C. Trichet), wiceprezesa i czterech członków, którzy są wybierani na 8-letnią kadencję bez prawa powtórnego wyboru. Prezes, wiceprezesi EBC oraz prezesi narodowych banków centralnych państw członkowskich tworzą Radę Ogólną EBC.

W skład EBC wchodzi 10 Dyrekcji Generalnych, 5 Dyrekcji, Stałe Przedstawicielstwo EBC w Waszyngtonie oraz stanowisko Radcy Zarządu. Dyrekcje działają samodzielnie lub w ramach dyrekcji generalnych i dzielą się na wydziały. Wyróżnia się także pionierzy podporządkowane poszczególnym członkom Zarządu. Ponadto, w ramach EBC funkcjonują komitety i grupy robocze ESBC. Są to ciała wyspecjalizowane o charakterze pomocniczym i doradczym, zbierające się kilka razy rocznie. Najważniejsze komitety to m.in. Komitet ds. Banknotów, Komitet ds. Nadzoru Bankowego, Komitet ds. Operacji Rynkowych i Komitet ds. Polityki Pieniężnej¹².

EBC posiada następujące kompetencje, dzięki którym urzeczywistnia integrację walutową państw członkowskich UE: zarządzającą, emisyjną, prawotwórczą, opiniodawczą i karną. Kompetencja zarządzająca EBC sprowadza się do tego, że ESBC działa poprzez organy EBC (Rada Zarządzająca, Zarząd i Rada Ogólna). Kompetencja emisyjna polega na emisji banknotów i monet euro. Tylko EBC ma prawo do wydawania upoważnień w tym zakresie. W praktyce banknoty są emitowane przez EBC i banki centralne państw uczestniczących w UGW, natomiast emisja monet

⁹ Słownik Unii Europejskiej, *op.cit.*, s. 62.

¹⁰ D. Dinan, *op.cit.*, s. 509.

¹¹ Słownik Unii Europejskiej, *op.cit.*, s. 62.

¹² K. Maryl, *Europejski Bank Centralny i Europejski Bank Inwestycyjny*, [w:] *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, red. K.A. Wojtaszczyk, Wyd. ASPRA-JR, Warszawa 2005, s. 393-395.

należy do kompetencji państw po uzyskaniu zgody EBC. Kompetencja prawotwórcza polega na wydawaniu przez EBC aktów prawa pochodnego. W celu realizacji działań koniecznych dla urzeczywistnienia UGW EBC ma prawo do wydawania rozporządzeń. Ponadto, EBC może wydawać decyzje skierowane do konkretnych adresatów. Nie ma prawa wydawania dyrektyw. W celu ochrony swoich prerogatyw ma prawo do czynnej legitymacji procesowej oraz prawo kontrolowania wykonywania zobowiązań traktatowych przez narodowe banki centralne.

Kompetencja opiniodawcza polega na upoważnieniu do wdawania zaleceń oraz dostarczania opinii. Kompetencja karna i kontrolna polega na możliwości wymierzania grzywnien i okresowych kar pieniężnych przedsiębiorstwom niewywiążującym się ze zobowiązań wynikających z rozporządzeń i decyzji EBC. Jednorazowa grzywna może wynosić do 500 tys. euro, a kara okresowa nie może przekraczać 10 tys. euro dziennie¹³.

Wykorzystując swoje kompetencje EBC wpływa na strukturę instytucjonalną UE w zakresie integracji walutowej, wpływając na postępy integracji europejskiej. Narodowe banki centralne powinny działać zgodnie z instrukcjami i wskazówkami EBC. Kompetencje EBC umożliwiają wprowadzenie w życie polityki Eurosystemu. Bank stwarza ramy prawne i wyznacza podstawowe reguły stosowane następnie przez narodowe banki centralne. Struktura rynków finansowych i systemów gospodarczych poszczególnych państw członkowskich może się różnić. Wskazówki EBC zapewniają koordynację polityki pieniężnej w skali strefy euro. Zgodnie z art. 5 TWE każdy projekt aktu wspólnotowego podlegający kompetencji EBC musi być z nim konsultowany. EBC może także przedkładać opinie właściwym instytucjom Wspólnoty lub władzom krajowym. Nawet państwa członkowskie pozostające poza strefą euro mają obowiązek konsultowania z EBC krajowych projektów aktów prawnych dotyczących instrumentów polityki pieniężnej. W przypadku implementacji dyrektyw taki obowiązek nie istnieje, ale organy krajowe najczęściej korzystają z możliwości konsultacji z EBC formułując ostateczną wersję aktu normatywnego¹⁴.

Najważniejsze funkcje i zadania ESBC to:

- utrzymywanie stabilności cen,
- działanie zgodnie z zasadami gospodarki wolnorynkowej,
- wspieranie polityk gospodarczych Wspólnoty,
- przyczynianie się do osiągania celów gospodarczych Wspólnoty,
- prowadzenie wspólnej polityki walutowej,
- przeprowadzanie operacji walutowych,
- utrzymywanie oficjalnych rezerw walutowych państw członkowskich i zarządzanie nimi,
- czuwanie nad sprawnym działaniem systemów płatniczych¹⁵.

ZNACZENIE EBC W KONTEKŚCIE UNII GOSPODARCZEJ I WALUTOWEJ

Najważniejszym filarem Unii Europejskiej jest filar pierwszy – gospodarczy. Integracja europejska posunęła się najdalej właśnie w dziedzinie gospodarczej. W tym zakresie szczególną rolę odgrywa EBC/ESBC jako instytucja finansowa, która umożliwia realizację UGW. EBC to najważniejsza instytucja UGW. Sytuacja gospodarcza strefy euro zależy w znacznym stopniu od polityki EBC/ESBC. Szczególne znaczenie mają tutaj stopy procentowe, poziom inflacji i polityka kursowa.

Wysokość stóp procentowych ma istotny wpływ na koniunkturę gospodarczą. Podczas recesji należy obniżać ich wysokość w celu stymulacji gospodarki. W ten sposób obniża się koszty pozyskania środków finansowych przez przedsiębiorstwa. Podczas dobrej koniunktury gospodarczej należy stopy podwyższać w celu utrudnienia dostępu do środków finansowych. W ten sposób „schładza” się gospodarkę, co ma na celu uniknięcie tzw. bańki spekulacyjnej, a w konsekwencji

¹³ Z.J. Pietraś, *Prawo wspólnotowe i integracja europejska*, Wyd. UMCS, Lublin 2006, s. 557-560; Z. Doliwa-Klepacki, *Integracja europejska. Łącznie z uczestnictwem Polski w UE i Konstytucją dla Europy*, Wyd. Temida 2, Białystok – Ostrowiec Świętokrzyski 2005, s. 197-198.

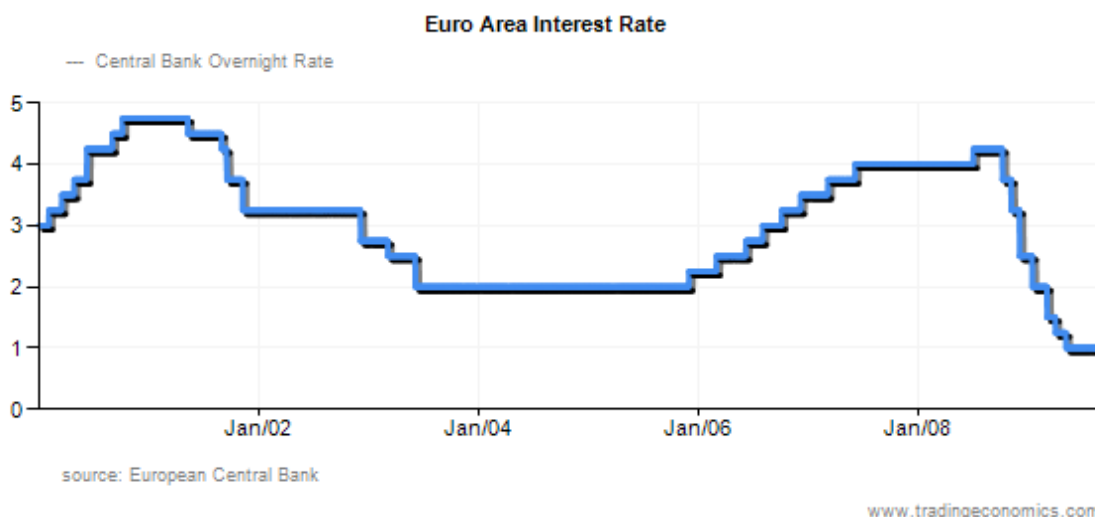
¹⁴ A. Borcuch, *Administracyjne funkcje Europejskiego Banku Centralnego i ich wpływ na system instytucjonalny Unii Europejskiej*, [w:] *Nowe kierunki działania administracji publicznej w Polsce i Unii Europejskiej*, red. P. Chmielnicki, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 192-193.

¹⁵ Z.J. Pietraś, *op.cit.*, s. 557.

głębokiej recesji. EBC należy do największych banków centralnych w świecie. PKB strefy euro jest równy PKB Stanów Zjednoczonych. Połączone PKB strefy euro oraz Stanów Zjednoczonych to prawie 40% światowego PKB. W związku z tym wysokość stóp procentowych ustalanych przez amerykańską Rezerwę Federalną i EBC ma niezwykle istotny wpływ na koniunkturę gospodarczą na całym świecie.

Wśród ekonomistów toczy się nieustająca dyskusja odnośnie tego, który z dwóch banków centralnych lepiej stymuluje gospodarkę, czyli właściwie ustala wysokość stóp procentowych. Podczas obecnego światowego kryzysu finansowego Rezerwa Federalna obniżyła stopy procentowe prawie do zera, podczas gdy EBC utrzymuje je obecnie na poziomie 1%. Wywołuje to opinie, jakoby EBC dokonał zbyt późnych i słabych cięć stóp procentowych, utrudniając w przyszłości wyjście strefy euro z recesji. Kiedy prezes EBC na konferencji prasowej podaje aktualne decyzje odnośnie stóp procentowych, dla ekonomistów i inwestorów giełdowych jest to najważniejsza wiadomość dnia, która ma istotny wpływ na ruchy indeksów giełdowych w wielu państwach. Pozytywna ocena decyzji EBC skutkuje wzrostami na giełdach oraz wzmocnieniem euro w stosunku do innych najważniejszych walut na świecie. W tym sensie EBC to instytucja o globalnym znaczeniu.

Wykres nr 1. Wysokość stóp procentowych w strefie euro w latach 1999-2009.

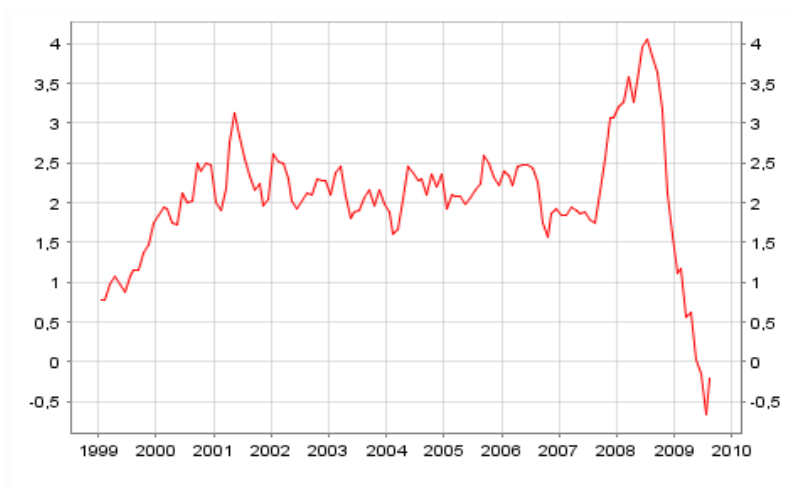
Year	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
2009	2.00	2.00	1.50	1.25	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00			
2008	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.25	4.25	3.75	3.25	2.50
2007	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	3.75	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
2006	2.25	2.25	2.25	2.50	2.50	2.50	2.75	2.75	3.00	3.00	3.25	3.25

Źródło: www.tradingeconomics.com/Economics/Interest-rate.aspx?Symbol=EUR z 16 września 2009 r.

Głównym celem ESBC jest utrzymanie inflacji na odpowiednio niskim poziomie. Cel inflacyjny ustalono na poziomie 2% w stosunku rocznym. Część ekonomistów i polityków krytykuje EBC za sztywne trzymanie się tego poziomu, utrzymywanie inflacji na niskim poziomie za wszelką cenę ma bowiem prowadzić do obniżenia tempa wzrostu gospodarczego¹⁶. Od wprowadzenia euro w 1999 r. średni poziom inflacji udawało się utrzymać na poziomie nieznacznie przekraczającym 2%. Dopiero pod koniec ostatniego boomu gospodarczego inflacja znacznie wzrosła w strefie euro, był to jednak wynik znacznych wzrostów cen surowców na rynkach światowych. Obecna dekonjunktura gospodarcza, która wiąże się ze spadkiem cen surowców, doprowadziła do spadku inflacji w strefie euro do poziomu -0,4%. Poniższy wykres ilustruje zmiany inflacji w strefie euro od wprowadzenia wspólnej waluty w 1999 r.

¹⁶ D. Dinan, *op.cit.*, s. 508-511.

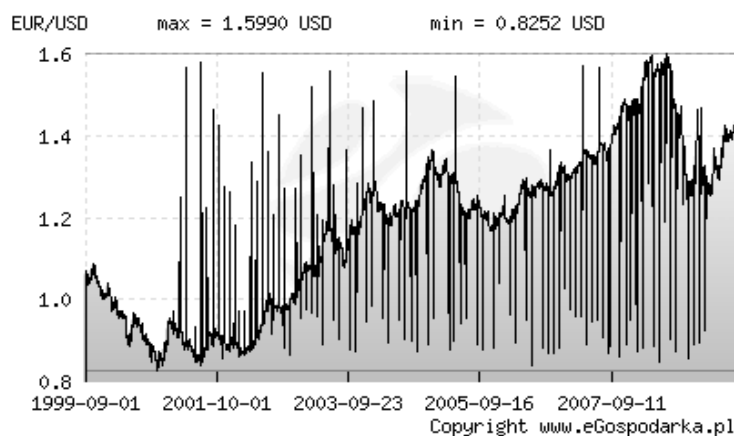
Wykres nr 2. Inflacja w strefie euro w latach 1999-2009.

Źródło: <http://sdw.ebc.europa.eu> z 16 września 2009 r.

Wreszcie ESBC może podejmować interwencje na rynkach walutowych i w ten sposób wpływać na kurs euro. W tym celu państwa członkowskie uczestniczące w UGW przekazały odpowiednie rezerwy dewizowe (40 mld euro). Oczywiście, ESBC nie jest w stanie zupełnie kontrolować kursu euro, ponieważ kursy walut uzależnione są od wielu czynników globalnych (np. cen ropy naftowej). Kurs euro w stosunku do najważniejszych walut światowych ma istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego strefy euro. Szczególnie ważny jest kurs euro w stosunku do amerykańskiego dolara. Wysoki kurs euro oznacza, że produkty i usługi strefy euro są drogie dla nabywcy w Stanach Zjednoczonych. Drogie euro wywołuje zatem problemy gospodarcze w państwach strefy euro, ale z drugiej strony – zwiększa siłę nabywczą obywateli UE kupujących towary i usługi wyceniane w dolarach¹⁷. Przykładowo, kurs euro na poziomie 1,4 \$ za euro jest tak wysoki, że europejscy producenci luksusowych samochodów mają poważne problemy ze sprzedażą swoich produktów w Stanach Zjednoczonych. Dla wspomnianych producentów Stany Zjednoczone są najważniejszym zagranicznym rynkiem zbytu. Dla takiej firmy jak Porsche wysoki kurs euro oznacza zatem znalezienie się na skraju bankructwa. Od października 2007 r. kurs euro w stosunku do dolara wynosi zazwyczaj co najmniej 1,4.

Wykres nr 3. Kurs EUR w stosunku do USD w okresie od 1999-09-01 do 2009-09-01 (kursy średnie ECB).

Źródło: www.finance.egospodarka.pl/wykres.php?eurz z 18 września 2009 r.

¹⁷ *Ibidem*, s. 507-508.

Polityka EBC ma zatem zasadnicze znaczenie dla sytuacji ekonomicznej państw strefy euro, chociaż państwa członkowskie nie straciły zupełnie kontroli nad swoimi gospodarkami. Poziom życia obywateli państw strefy euro zależy od posunięć EBC/ESBC bardziej niż od działań jakiegokolwiek innej instytucji unijnej. Spektakularne medialnie działania Komisji Europejskiej (np. w sprawie opłat za korzystanie z telefonii komórkowej) mają w porównaniu z decyzjami EBC znikome znaczenie dla zasobności portfela obywateli UE. Poziom życia obywateli UE ma z kolei zasadnicze znaczenie dla poparcia procesów integracyjnych w ramach struktur unijnych w takich państwach jak Francja czy Niemcy. Istnieje wyraźna korelacja pomiędzy poparciem dla integracji europejskiej a aktualną sytuacją gospodarczą w obydwu państwach. Przykładowo, Francuzi odrzucili w referendum Traktat Konstytucyjny, ponieważ obawiali się pogorszenia swojej sytuacji ekonomicznej w wyniku zacieśnienia procesów integracyjnych w dziedzinie gospodarczej (szczególnie obawiano się uwolnienia rynku pracy i usług).

WPLYW INTEGRACJI WALUTOWEJ NA KONDYCJĘ GOSPODARCZĄ PAŃSTW STREFY EURO

Przyjmując wspólną walutę, państwa członkowskie przekazują Wspólnocie kompetencje w zakresie polityki pieniężnej. Państwo rezygnuje w ten sposób ze swojej suwerenności monetarnej, której składnikami są kompetencja emisyjna i kompetencja waloryzacyjna¹⁸. Jak już wcześniej wskazano, dobrowolność wyzbycia się części uprawnień suwerennych (w tym przypadku suwerenności monetarnej) nie stanowi na gruncie prawnym zagrożenia dla suwerenności państwa, jednak z praktycznego punktu widzenia mamy tu do czynienia z co prawda dobrowolnym, ale jednocześnie całkowitym i brzemienym w skutki zrezygnowaniem z suwerenności monetarnej. Ograniczanie rozważań do sprawy emisji i wartości pieniądza jest zbyt uproszczeniem. Z ekonomicznego punktu widzenia najważniejszą sprawą jest przekazanie EBC uprawnień do decydowania o wysokości stóp procentowych. W rezultacie w ramach I filara w strefie euro osiągnięto już prawie ustrój federalny. Uprawnienia Wspólnot są prawie takie same jak rządu federalnego Stanów Zjednoczonych¹⁹. Odnosząc się do gospodarczego filara Unii Europejskiej, A.E. Stent twierdzi nawet, że „państwa nie kontrolują już dłużej swej gospodarki krajowej i finansów”²⁰. Prawie 80% norm prawa gospodarczego to normy europejskie²¹. W momencie wprowadzenia euro w 1999 r. strefę euro tworzyło 11 państw. Obecnie liczba ta wzrosła do 16. Najmłodszymi członkami strefy euro są Słowacja, Cypr i Malta.

Problem polega na tym, że gospodarki państw strefy euro różnią się od siebie znacząco. W połowie 2008 r. gospodarka niemiecka notowała nadwyżkę w handlu zagranicznym na poziomie 7,7 % PKB, podczas gdy Hiszpania posiadała deficyt w handlu zagranicznym na poziomie 10,1% PKB. Inna polityka gospodarcza wymagana była w tej sytuacji dla każdego z tych państw. EBC ustala stopy procentowe jednolicie dla całej strefy euro, przy czym są one dostosowywane najczęściej do potrzeb gospodarki niemieckiej, która jest uważana za koło zamachowe gospodarki unijnej. Taka sytuacja może powodować problemy gospodarcze, a nawet recesję w państwach, których gospodarki wymagają innego poziomu stóp procentowych²². Od kilku lat niektórzy ekonomiści przewidywali, że istnieje poważne niebezpieczeństwo, iż gospodarki Hiszpanii, Portugalii i Grecji będą przeżywały poważne problemy gospodarcze w wyniku uczestnictwa w strefie euro²³. Pesymistycznie nastawieni ekonomiści byli uważani za przeciwników integracji europejskiej, którzy uprawiają czarnowidztwo. Światowy kryzys finansowy zweryfikował opinie zarówno sceptyków, jak też entuzjastów euro. Okazało się, że nieodpowiednie stopy procentowe doprowadziły do „przegrzania” gospodarki hiszpańskiej, która opierała się na budownictwie.

¹⁸ A. Nowak-Far, *Suwerenność państwa a jednolita waluta europejska*, [w:] *Suwerenność i ponadnarodowość a integracja europejska*, red. J. Kranz, Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2006, s. 199-201.

¹⁹ J. Pinder, *Federalizm*, [w:] *Encyclopedia of the European Union*, op.cit., s. 233.

²⁰ A.E. Stent, *Wzajemny stosunek suwerenności i integracji*, [w:] *Suwerenność i integracja europejska*, red. W. Czaplinski, I. Lipowicz, T. Skoczny, M. Wyrzykowska, Centrum Europejskie UW, Warszawa 1999, s. 52.

²¹ T. Stein, *Suwerenność, organizacja międzynarodowa i integracja*, [w:] *Suwerenność i integracja europejska*, op.cit., s. 45.

²² W. Underhill, *Always a Bridesmaid*, „Newsweek” 2009, February 2, s. 36.

²³ J. von Ruppert-Bismarck, *Why PIGS Can't Fly*, „Newsweek” 2008, July 7/July 14, s. 46.

Dostępność taniego kredytu wywołała swego rodzaju „bańkę spekulacyjną” (ang. *bubble economy*) na rynku nieruchomości w Hiszpanii. Budowano bardzo dużo, a ceny nieruchomości osiągnęły bardzo wysokie poziomy. Nadejście światowego kryzysu finansowego doprowadziło do pęknięcia „bańki”, a w konsekwencji do poważnej recesji w Hiszpanii. W ciągu kilkunastu miesięcy stopa bezrobocia wzrosła o 100%, osiągając najwyższy poziom w państwach członkowskich Unii Europejskiej (15%). Tak głębokiej recesji można było uniknąć, podwyższając wcześniej stopy procentowe, Hiszpania została jednak pozbawiona takiej możliwości poprzez uczestnictwo w strefie euro.

Sceptycznie nastawieni do strefy euro ekonomiści ukuli termin PIGS oznaczający takie państwa jak Portugalia, Włochy, Grecja i Hiszpania, przewidując poważne problemy gospodarcze w wymienionych państwach w wyniku uczestnictwa w strefie euro. W państwach tych samoczynnie zostaną uruchomione procesy przystosowawcze, skutkiem ubocznym będą jednak niższe realne płace, wyższe bezrobocie oraz spowolnienie lub recesja gospodarcza, co może zaostrzyć sytuację społeczno-polityczną w wyżej wymienianych państwach²⁴. Podkreśla się także nieufność obywateli wielu państw członkowskich UE do euro. Nowa waluta została odrzucona w referendum w Szwecji i Danii a Brytyjczycy są negatywnie nastawieni do rezygnacji z narodowej waluty. Wreszcie wiele państw strefy euro nie było w stanie utrzymać w ryzach deficytu budżetowego przekraczając dopuszczalne limity (Francja i Niemcy już w 2003 r.)²⁵.

Jak już wspomniano, entuzjaści euro przeliczyli się widząc tylko pozytywne wprowadzenia wspólnej waluty czego przykładem jest sytuacja gospodarcza w Hiszpanii. Z drugiej strony światowy kryzys finansowy i gospodarczy nie doprowadził dotychczas do takiego załamania gospodarczego w Portugalii, Włoszech czy Grecji, które skutkowałyby usunięciem ze strefy euro (ekonomiści pesymistycznie nastawieni do wspólnej waluty przewidywali taki scenariusz). EBC interweniował skutecznie w krytycznym okresie światowego kryzysu finansowego nie dopuszczając do załamania się systemu bankowego w Europie. Ponadto Bank udzielił kredytów państwom zagrożonym bankructwem (np. Węgry i Łotwa). Zapewniono ponadto, że każde państwo strefy euro otrzyma wsparcie finansowe w przypadku zagrożenia jego waluty. W rezultacie krach finansowy nie dotknął dotychczas żadnego państwa członkowskiego UE. Okazało się, że strefa euro jest znacznie bardziej odporna na wstrząsy ekonomiczne niż przewidywano. Gospodarka strefy euro radzi sobie w dobie recesji nawet lepiej niż gospodarka Stanów Zjednoczonych a europejski model gospodarczy oparty na większym interwencjonizmie państwowym staje się obecnie preferowanym rozwiązaniem w skali światowej. W rezultacie, paradoksalnie światowy kryzys gospodarczy doprowadził do wzmocnienia pozycji euro jako rezerwowej waluty w skali globalnej. Narodowe banki centralne utrzymują aż 50% nowych rezerw finansowych w euro a tylko 37% w amerykańskich dolarach. Jest to dowodem zaufania do waluty euro oraz gospodarki strefy euro w skali światowej. Jednocześnie oznacza to uznanie polityki finansowej EBC za bardziej skuteczną niż polityka amerykańskiej Rezerwy Federalnej (tradycyjnie ekonomiści uważali, że EBC reaguje zbyt późno i słabo na zmiany koniunktury gospodarczej na świecie)²⁶.

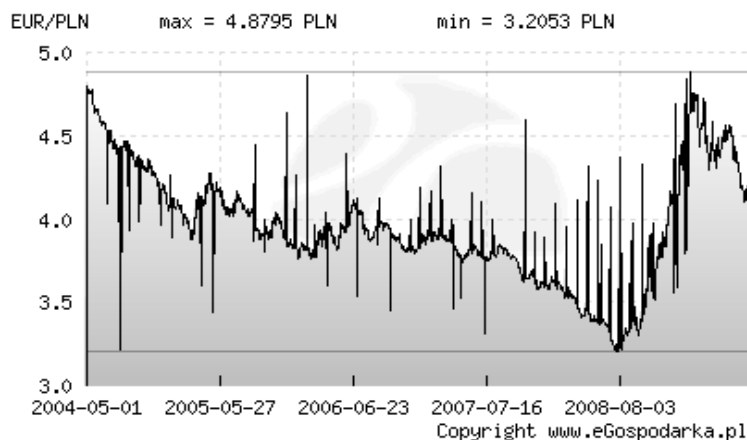
W Polsce toczy się dyskusja na temat zasadności przystąpienia do strefy euro. Zaletą przyjęcia euro jest stabilny kurs waluty wpływający korzystnie na działalność podmiotów gospodarczych. Pożyczkobiorcy nie są narażeni na ryzyko kursowe. Nie jest także możliwy atak spekulacyjny na walutę państwa, które przyjęło euro (w najgorszym przypadku taki atak może się zakończyć krachem waluty i budżetu państwa). W przypadku deficytu budżetowego można po niskich cenach uzyskać pożyczki, ponieważ dane państwo uchodzi za bardziej wiarygodne wśród inwestorów. Z drugiej strony – państwo przyjmujące euro traci możliwości sterowania swoją gospodarką poprzez stopy procentowe oraz kurs własnej waluty. Stopy procentowe powinny być dostosowane do fazy cyklu koniunkturalnego, a międzynarodową konkurencyjność własnych towarów i usług można podwyższać poprzez dewaluację waluty.

²⁴ E. Chaney, *European Recession Redux?*, „Newsweek” 2008, July 21, s. 52; K.L. Miller, *Europe. Goodbye, Club Med ?*, „Newsweek” 2005, December 12, s. 5.

²⁵ J. McCormick, *op. cit.*, s. 288-290.

²⁶ S. Theil, *The Modest Superpower. How the Financial Crisis Could Leave Europe Even Stronger Than America*, „Newsweek” 2009, November 16, s. 41-43.

**Wykres nr 4. Kurs EUR w stosunku do PLN w okresie od 2004-05-01 do 2009-09-01
(kursy średnie ECB).**

Źródło: www.finance.egospodarka.pl/wykres.php?eurz z 18 września 2009 r.

Okres poprzedzający wprowadzenie euro charakteryzował się wzmoczoną propagandą instytucji unijnych, mającą na celu uwypuklenie zalet wspólnej waluty. Ogólnie rzecz biorąc, efektem miał być szybszy wzrost gospodarczy państw strefy euro, dotychczasowe dane ekonomiczne nie potwierdzają jednak takiego scenariusza. Wzrost gospodarczy w strefie euro jest znacznie niższy niż poza tą strefą, a uczestnictwo w strefie euro nie zapobiegło recesji w takich państwach jak Hiszpania, Słowenia czy Słowacja. Wspólna waluta chroni co prawda przed bankructwem budżetu państwa w trudnej sytuacji ekonomicznej, ale z drugiej strony – spowalnia tempo wzrostu gospodarczego w okresie prosperity gospodarczej.

W związku z tym rodzi się pytanie odnośnie ewentualnego wstąpienia Polski do strefy euro. Czy przyjęcie wspólnej waluty nie spowoduje długookresowego spowolnienia gospodarczego w wyniku utraty kontroli nad własną polityką gospodarczą? Taki scenariusz wydaje się wielce prawdopodobny. Jak rozwiązać powyższy dylemat? Przyjęcie euro jest zasadne tylko pod warunkiem zgodności cyklu gospodarczego w Polsce z cyklem największych gospodarek unijnych, szczególnie gospodarki niemieckiej. Z taką sytuacją będziemy mieli do czynienia najszybciej za kilka lub kilkanaście lat. Polska gospodarka przetrwała w dobrej kondycji największy kryzys finansowy od kilkudziesięciu lat, radząc sobie lepiej niż gospodarki strefy euro. W tej sytuacji nie należy się obawiać pozostawania poza strefą euro przez kilka lub kilkanaście następnych lat.

PODSUMOWANIE

Niedoceniany medialnie EBC to kluczowa instytucja dla procesu integracji europejskiej. Procesy integracyjne są najbardziej zaawansowane w ramach I filara, czyli w dziedzinie ekonomicznej. EBC ma istotny wpływ na aktualną kondycję gospodarczą państw strefy euro, a pośrednio także kondycję wszystkich państw członkowskich UE, ponieważ odgrywa zasadniczą rolę w integracji walutowej krajów członkowskich UE. Działalność EBC w dziedzinie integracji walutowej wywiera istotny wpływ na postępy integracji europejskiej. Koniunktura gospodarcza może być regulowana przez EBC/ESBC za pomocą ustalania stóp procentowych, utrzymywania inflacji na niskim poziomie oraz wpływania na kurs wspólnej waluty euro. Przeciętny obywatel UE nie zdaje sobie sprawy z tego, że zasobność jego portfela zależy nie tylko od polityki gospodarczej rządu jego państwa, ale także od działań EBC. Politolodzy twierdzą, że polityka ma zawsze wymiar lokalny (all politics is local). Podczas ostatnich wyborów do Parlamentu Europejskiego rządy państw członkowskich były „karane” przez wyborców za błędy w rządzeniu. Partie rządzące uzyskiwały często niskie wyniki wyborcze, a kilka ekstremistycznych partii uzyskało znaczne poparcie. Francuzi odrzucili projekt Traktatu Konstytucyjnego z powodu obaw związanych

z obniżeniem poziomu życia po zacieśnieniu współpracy ekonomicznej w ramach UE. Nauka płynąca z tych wydarzeń wskazuje, że poparcie dla procesów integracyjnych w ramach struktur unijnych jest uzależnione od bieżącej sytuacji gospodarczej w państwach członkowskich, rządy państw należących do strefy euro mają jednak ograniczone możliwości kontrolowania własnej gospodarki. Istotną rolę odgrywa tu EBC/ESBC. Zatem EBC/ESBC pośrednio decyduje o postępach integracji europejskiej, ponieważ wpływa zasadniczo na koniunkturę gospodarczą państwa członkowskich, a zatem na zamożność jej obywateli. W tym kontekście trudno przecenić rolę EBC w strukturze instytucjonalnej UE. UE pragnie odgrywać rolę „globalnego gracza”. W dziedzinie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa dotychczas to się nie udaje. UGW, której głównym organem jest EBC, ma w przyszłości doprowadzić do tak ścisłego powiązania gospodarek państw członkowskich, że unia polityczna stanie się faktem. W dziedzinie ekonomicznej państwa strefy euro są uważane na arenie międzynarodowej za jeden blok gospodarczy. Władze Stanów Zjednoczonych traktują UE jak równorzędnego partnera w kwestiach gospodarczych. Swój udział ma tutaj także EBC, który należy do najważniejszych instytucji globalnych w dziedzinie ekonomii i finansów, wpływając na światową koniunkturę gospodarczą oraz współpracując z innymi ważnymi instytucjami finansowymi współczesnego świata, np. Międzynarodowym Funduszem Walutowym czy organizacją OECD. EBC jest zatem istotnym czynnikiem kształtowania się UE jako mocarstwa globalnego. Światowy kryzys finansowy i gospodarczy wzmocnił pozycję EBC w UE i świecie, ponieważ okazało się, że integracja walutowa państwa członkowskich UE pozwoliła przetrwać krytyczny okres bez bankructw budżetów państw a euro staje się podstawową walutą międzynarodową w skali światowej.

LITERATURA

1. Ahlt M., Szpunar M., *Prawo Europejskie*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002.
2. Bernaś B., *Finanse Unii Europejskiej*, Wyd. AE, Wrocław 2004.
3. Borcuch A., *Administracyjne funkcje Europejskiego Banku Centralnego i ich wpływ na system instytucjonalny Unii Europejskiej*, [w:] *Nowe kierunki działania administracji publicznej w Polsce i Unii Europejskiej*, red. P. Chmielnicki, LexisNexis, Warszawa 2009.
4. Chaney E., *European Recession Redux?*, „Newsweek” 2008, July 21.
5. Dinan D., *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, Lynne Rienner Publishers, Colorado 2005.
6. Doliwa-Klepacki Z., *Integracja europejska. Łącznie z uczestnictwem Polski w UE i Konstytucją dla Europy*, Wyd. Temida 2, Białystok – Ostrowiec Świętokrzyski 2005.
7. Kaufmann H.M., *Economic and Monetary Union (EMU): Toward a Single Currency*, [w:] *Encyclopedia of the European Union*, red. D. Dinan, Lynne Rienner Publishers, Boulder – London 2000.
8. McCormick, J., *The European Union. Politics and Policies*, Westview Press, Boulder 2008.
9. Maryl K., *Europejski Bank Centralny i Europejski Bank Inwestycyjny*, [w:] *System instytucjonalny Unii Europejskiej*, red. K.A. Wojtaszczyk, Wyd. ASPRA-JR, Warszawa 2005.
10. Miller K.L., *Europe. Goodbye, Club Med ?*, „Newsweek” 2005, December 12.
11. Nowak-Far A., *Suwerenność państwa a jednolita waluta europejska*, [w:] *Suwerenność i ponadnarodowość a integracja europejska*, red. J. Kranz , Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2006.
12. Paszkowska M., Czubocho K., *Europejski Bank Inwestycyjny w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej*, „e-Finanse” 2007, nr 4.
13. Pinder J., *Federalizm*, [w:] *Encyclopedia of the European Union*, red. D. Dinan, Boulder – London 2000,.
14. Pietraś Z.J., *Prawo wspólnotowe i integracja europejska*, Wyd. UMCS, Lublin 2006.
15. Ruppert-Bismarck von J., *Why PIGS Can't Fly*, „Newsweek” 2008, July/July14.
16. *Słownik Unii Europejskiej*, red. W. Głuch, Wyd. EUROPA, Wrocław 2003.

17. Stein T., *Suwerenność, organizacja międzynarodowa i integracja*, [w:] *Suwerenność i integracja europejska*, red. W. Czapliński, I. Lipowicz, T. Skoczny, M. Wyrzykowska, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999.
18. Stent A.E., *Wzajemny stosunek suwerenności i integracji*, [w:] *Suwerenność i integracja europejska*, red. W. Czapliński, I. Lipowicz, T. Skoczny, M. Wyrzykowska, Centrum Europejskie UW, Warszawa 1999.
19. Theil S., *The Modest Superpower. How the Financial Crisis Could Leave Europe Even Stronger Than America*, „Newsweek” 2009, November 16.
20. Underhill W., *Always a Bridesmaid*, „Newsweek” 2009, February 2.

STRONY INTERNETOWE

<http://en.wikipedia.org/wiki/European-Central-Bank>.

<http://www.tradingeconomics.com/Economics/Interest-Rate.aspx>.

<http://ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/index.en.html>.

<http://sdw.ebc.europa.eu/>.

<http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>.